

อุดมศึกษาไทยกับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

Thailand's Higher Education and Sustainable Social Development

นางณภัทร รุ่งเนย

บทคัดย่อ

กระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ก่อให้เกิดการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย จนเกิดความไม่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง สถาบันอุดมศึกษาถือว่าเป็นบทบาทสำคัญมากท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ซับซ้อนสถาบันอุดมศึกษาต้องเป็นสถาบันหลักที่ช่วยให้สังคมอยู่รอดได้โดยต้องปรับกระบวนการทัศน์ในการบริหารงานสถาบันและปรับบทบาทในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน คำนี้ถึงทิศทางการพัฒนาของประเทศ พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เน้นการผลิตและพัฒนาบัณฑิตที่มีความรู้ ทักษะและมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำสังคมได้

Abstract

Globalization and technological breakthroughs have led to extravagant consumption resulting in the imbalance between the economy, society and the environment. One could argue that higher education institutes play a crucial role in the midst of complicated social changes. In other words, higher education institutes play integral role in the survival of society. Therefore, the institute management paradigm and instructional development roles may need to be adjusted for sustainable social development in conformity with the direction of country development. Also, curricula should respond to the needs and changes of the global society, putting an emphasis on developing knowledgeable and skillful graduates with suitable leadership qualifications.

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันแม้ว่าจะมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ อย่างมาก แต่การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น จากความสะดวกรวดเร็วในการคมนาคมและเทคโนโลยีการสื่อสาร มีการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง เกิดพฤติกรรมบริโภคนิยม ละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์และชาตินิยมสูญหายไป สังคมมีการแข่งขันสูง มุ่งหาประโยชน์ส่วนตน ก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งทางสังคมและการเมือง รวมทั้งมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนเกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง จะเห็นได้จากสภาพปัญหาในปัจจุบันซึ่งพบว่าเกิดภาวะโลกร้อน ทุกประเทศทั่วโลกกำลังประสบปัญหาขาดแคลนพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ และมีปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ปัญหาส่วนใหญ่ล้วนมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น ทั่วโลกจึงหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพิ่มขั้นการศึกษานับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งถือเป็นหนทางปัญญาที่สำคัญที่สุด สถาบันอุดมศึกษาถือเป็นศูนย์กลางทางปัญญาของสังคมและเป็นแหล่งพัฒนาบุคลากรเพื่อเป็นผู้นำของสังคม สถาบันอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญมากท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาต้องเป็นสถาบันหลักที่จะช่วยให้สังคมอยู่รอดได้

แต่เดิมสถาบันอุดมศึกษามักถูกวิพากษ์

วิจารณ์ว่าอยู่บนหอคอยงาช้าง เป็นสถาบันที่ผลิตบุคคลที่มีศักยภาพสูง แต่ไม่ได้นำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมผู้ด้อยโอกาสและพัฒนาประเทศเท่าที่ควร ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและประเทศไม่สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิชาการในสถานการณ์ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาของไทยกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตด้านคุณภาพของบัณฑิตในหลายด้านทั้งความรู้ความสามารถ ทักษะการปฏิบัติงาน ทักษะทางสังคมและการแก้ปัญหาต่างๆ การจัดการศึกษาในยุคนี้จึงจำเป็นต้องปฏิรูปการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของไทย โดยกำหนดกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๕ ซึ่งมุ่งยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย ผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวได้สำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต พัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้และนวัตกรรม และสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๑) ขณะเดียวกันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาโดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัยได้รับการศึกษา ซึ่งรวมถึงผู้ด้อยโอกาส บุคคลชายขอบและผู้พิการ และเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วนในฐานะสถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศน์ในการบริหารงานสถาบันและปรับบทบาทในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

เพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคมประเทศชาติและสังคมโลกที่ยั่งยืนได้เพิ่มขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

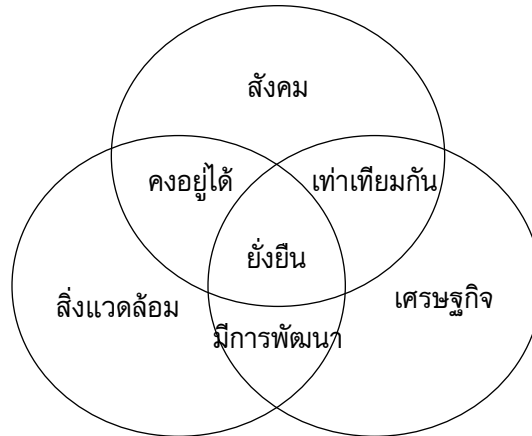
การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ตามความหมายที่สมัชชาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาของโลก (WCED) ระบุไว้ในรายงาน Our Common Future คือ รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ส่งผลด้านลบต่อคนในรุ่นต่อไป (United Nation, 1987) เป็นการพัฒนาที่มีความสมดุลระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในสังคม ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนทั้งยุคปัจจุบันและยุคต่อไป และสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ทั่วโลก ณ นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ว่าในศตวรรษที่ ๒๑ จะไม่เน้นให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์และสิ่งแวดล้อมวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการพลังงาน (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, ๒๕๔๕)

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต (๒๕๕๑) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาในลักษณะบูรณาการทำให้เกิดเป็นองค์รวม หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมา

ประสานกันและต้องมีคุณภาพ คือ การทำกิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาติ

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ มนุษย์ การเงินและกายภาพมาจัดการเพื่อให้เกิดความมั่นคง กินดีอยู่ดี และความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อบรรลุความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน และไม่ลดทอนโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อไป (พุลศิริ กิจวรรณ, ๒๕๔๓)

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การใช้ทรัพยากรโดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์และคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต จากการประชุมสุดยอดระดับโลก (2005 World Summit) ในวันที่ ๑๔-๑๖ กันยายน ๒๕๔๔ ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ กรุงนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องทำให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและปกป้องสิ่งแวดล้อม โดยทำให้มีการเจริญเติบโตหรือพัฒนา (Viable) ของเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาสภาพแวดล้อม และเกิดผลผลิตที่เพิ่มขึ้น และคงอยู่ได้ (Bearable) รวมทั้งมีความยุติธรรมและเท่าเทียมกัน (Equitable) ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (en.wikipedia.org) ดังภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ ความสัมพันธ์ของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
(en.wikipedia.org)

หัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าสำหรับทุกคนทั้งนี้หมายถึงการพัฒนาที่ก่อให้เกิดดุลยภาพของทุกด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคงมีความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถพัฒนาระเบียบวิถีชีวิตของสังคมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

สำหรับคำว่า “การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Education for Sustainable Development) หมายถึง การศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะสมรรถนะ ค่านิยมและวิทยาการต่างๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการศึกษาในทุกระดับชั้นและบริบทของสังคม เช่น การศึกษาในครอบครัว โรงเรียน และส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนได้ใช้สิทธิและความรับผิดชอบของตนเอง และรวมถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาที่ช่วยสร้างความสมดุล

ในการพัฒนาปัจเจกบุคคลอีกด้วย (สำนักงานคณะผู้แทนถาวรไทยประจำยูเนสโก, ๒๕๔๙)

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาให้เกิดความสมดุลของระบบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมวลมนุษย์ทั้งในยุคปัจจุบันและอนาคต ในทัศนะของผู้เขียน การพัฒนาที่ยั่งยืนถือว่ามีความสำคัญมากต่อความอยู่รอดและความผาสุกของมวลมนุษย์ สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจำเป็นต้องเร่งรัดพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคม ประเทศชาติและโลก

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การศึกษาเพื่อปวงชน(Education for All) ส่งเสริมความเสมอภาคในทุกระดับและทุกระดับการศึกษาได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้เข้าถึงผู้ด้อยโอกาสทางสังคม โดยคำนึงถึงการพัฒนาชนบท การดูแลสุขภาพ การมีส่วนร่วม

ร่วมของชุมชน สิ่งแวดล้อม รวมทั้งประเด็นทางจริยธรรมและกฎหมาย เช่น สิทธิมนุษยชน คุณค่าของความเป็นมนุษย์ (<http://www.unescobkk.org>) ซึ่งสหประชาชาติได้กำหนดวิสัยทัศน์ของการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมให้เกิดความรู้ ทักษะ มุมมองและค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้นำและจูงใจให้บุคคลแสวงหาและดำเนินชีวิตของตนในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน (อำไพ หรรณารักษ์, ๒๕๕๐)

จากเป้าหมายวิสัยทัศน์และแนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อปวงชนและพัฒนาศักยภาพที่มีคุณภาพเพื่ออนาคตที่ยั่งยืนของสังคม ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ และจัดการการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คำนี้ถึงความสมดุลของสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ พัฒนาค่านิยม มุมมอง และทักษะที่จำเป็นในการตัดสินใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

เมื่อพิจารณาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไทยนับว่ามีส่วนทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเช่นกัน เนื่องจากการจัดการศึกษาแบบเดิมมุ่งเน้นความรู้ ความจำ มีเนื้อหาสาระมากเกินไป ไม่ได้คำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร การผลิตไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสังคม ดังที่เกษม วัฒนชัย (๒๕๕๑) กล่าวถึงประเด็นวิพากษ์การ

ศึกษาไทยของท่านพุทธทาสว่า ๑) เป็นการศึกษาที่เพิ่มความเห็นแก่ตัวเน้นความฉลาดแต่ไม่รู้จักควบคุมความฉลาด ๒) เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นวัตถุนิยมนำไปสู่ความวิบัติ ๓) เป็นการศึกษาโดยไม่ไตร่ตรองมีเนื้อหาเพ้อเจ้อและไม่เป็นประโยชน์และ ๔) ขาดสาระของความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องขาดเรื่องจิตวิญญาณ (เกษม วัฒนชัย, ๒๕๕๑) สอดคล้องกับคำกล่าวของอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (๒๕๕๒) ว่าการศึกษาไทยมีปัญหาด้านคุณภาพ ผลผลิตยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจและสังคม พฤติกรรมของคนในสังคมสะท้อนว่ายังไม่ได้รับการฝึกฝนที่ดี เช่น ปัญหาการทุจริต ความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหายาเสพติด และพฤติกรรมของวัยรุ่นการตั้งครกไม่ฟังประสงค์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดสำคัญที่บ่งชี้ว่าระบบการศึกษาไทยจำเป็นต้องปรับปรุง นอกจากนี้ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (๒๕๕๓) ได้กล่าวว่าระบบการศึกษามักเน้นหนักอยู่เฉพาะการศึกษาตามหลักสูตรและในสถาบัน ซึ่งในความเป็นจริงวิชาการต่างๆ ของโลกก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผู้ที่สำเร็จการศึกษาแล้วต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องปรับจุดมุ่งหมายและการบริหารงานไปด้วย ขณะเดียวกันคณาจารย์ก็ต้องปรับทัศนคติใหม่เกี่ยวกับผู้เรียนว่าไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เรียนในโครงสร้างปกติ คือ จบชั้นมัธยมปลายเท่านั้นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม ในทัศนะของผู้เขียนมีความเห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาต้องปรับบทบาทเพื่อเป็นผู้ชี้นำสังคม มีส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งจะให้เกิดความสมดุลของระบบต่างๆ ทั้งสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและเกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนเพิ่มขึ้น สถาบันอุดมศึกษามีพันธกิจ

ในการผลิตพัฒนาบุคลากร วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้นในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรพิจารณาตามพันธกิจ ดังนี้

๑. การผลิต การจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาต้องให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง คิดเป็น ทำเป็น มีวิจรรณญาณ รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองและเชื่อมโยงแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนี้

๑.๑ การบริหารหลักสูตร เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานวิชาการ ซึ่งควรปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน ควบคุม กำกับ ประเมินผลการใช้หลักสูตรและมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ในการพัฒนาหลักสูตรควรนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปใช้ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพและสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และควรสอดแทรกแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมและโลกซึ่งกำลังประสบภาวะวิกฤตจากผลกระทบด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นการบูรณาการและการเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริง การจัดการศึกษาควรเน้นการปรับเปลี่ยนวิธีคิดของผู้เรียน เน้นการคิดอย่างเป็นระบบและมีวิจรรณญาณ การคิดแบบองค์รวม มีการพัฒนาความรู้มุมมอง ค่านิยมและทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสมดุลของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ

การเมือง และสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

๑.๒ การจัดการเรียนการสอนในรายวิชา ต่างๆ ควรสอดแทรกแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ให้ชัดเจนโดยระบุแนวทางปฏิบัติไว้ในประมวลรายวิชา (Course Syllabus) ทุกรายวิชา เช่น ส่งเสริมการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน เข้าใจปัญหาของสังคม และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกิจกรรมการเรียนการสอนควรเน้นการฝึกปฏิบัติจริงเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้และเกิดการเรียนรู้ที่ดีจากประสบการณ์ของผู้เขียนได้ สอดแทรกแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนในการสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนามนุษย์โดยเริ่มจากการปลูกฝังให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้เป็นบัณฑิต เป็นผู้มีปัญญา ซึ่งหมายถึง มีความรู้ทั่ว หยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์ มองเห็นตามความเป็นจริง ทั้งนี้ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพ สามารถคิด พิจารณา วิจัยได้ตรงตรง รู้เข้าใจเหตุผล รู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การที่นักศึกษามีความเป็นบัณฑิตย่อมส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมได้ นอกจากนี้ ได้ให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มริเริ่มวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ในสังคม พร้อมทั้งจัดทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาสังคม ดังเช่นโครงการ ที่นักศึกษาได้เข้าไปศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านแถบชายทะเลและพบปัญหาการกัดเซาะพื้นดินชายฝั่งทะเล นักศึกษาจึงได้ร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในการจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นดินชายฝั่งโดยระดมกำลังช่วยกันหาทรายรถยนต์เก่ามาช่วยกันทำแนวกันน้ำกัดเซาะชายฝั่งและกำหนดแนวทางป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง จากการประเมินผล

การจัดการเรียนการสอน พบว่า การที่นักศึกษาได้เรียนรู้สภาพจริงในชุมชน ทำให้นักศึกษาเข้าใจบทเรียน ปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนเพิ่มขึ้น

๑.๓ ควรส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันการศึกษาต้องปรับกระบวนการทัศน์ในการบริหารโดยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกกระบวนการศึกษา ทั้งในระบบ นอกกระบวนและตามอัธยาศัยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทั้งกลุ่มที่กำลังทำงาน เกษียณอายุการทำงานหรือผู้สูงอายุเข้ามาเรียนได้เพิ่มขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ได้มากที่สุดขณะเดียวกันต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ สนใจศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ต้องไม่จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพึ่งพาตนเองได้

๒. การวิจัย

๒.๑ ควรส่งเสริมคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาในการทำวิจัยเพื่อคิดค้นนวัตกรรมเพื่อพัฒนาด้านเทคโนโลยีต่างๆ ทั้งด้านการแพทย์และอื่นๆ รวมทั้งคำนึงถึงการแก้ปัญหาของสังคมและโลก เช่น ลดปัญหาโลกร้อน และสร้างพลังงานทดแทนเพิ่มขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายของประเทศมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรโลก ดังตัวอย่างในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาชีพ ผู้เขียนได้จัดทำโครงการวิจัยส่งเสริมสมรรถนะของนักศึกษาในการพัฒนานวัตกรรมทางการแพทย์ โดยมอบหมายให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการให้การ

พยาบาลในหอผู้ป่วยหรือชุมชน และคิดค้นนวัตกรรมทางการแพทย์เพื่อเพิ่มคุณภาพการบริการและลดค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพพบว่าเจ้าหน้าที่ในทีมสุขภาพและผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจการบริการเพิ่มขึ้น

๒.๒ ควรสนับสนุนคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้พิการและด้อยโอกาสซึ่งเป็นประชาชนกลุ่มที่ยังได้รับความสนใจจากสังคมน้อย การช่วยเหลือผู้พิการและด้อยโอกาสให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ จะทำให้บุคคลเหล่านั้นมีความรู้และมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นและสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคมได้เพิ่มขึ้น

๓. การบริการวิชาการแก่สังคม

๓.๑ ควรพัฒนาระบบเครือข่ายทางวิชาการร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นเพื่อให้บริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนซึ่งจะทำให้เข้าใจปัญหาความต้องการของชุมชนเพิ่มขึ้น ดังตัวอย่างการจัดโครงการตลาดนัดสุขภาพของวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี คณาจารย์และนักศึกษาร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขได้จัดบริการตรวจสุขภาพและให้ความรู้ทางด้านสุขภาพในผู้ป่วยโรคเรื้อรังในตลาดนัดตอนเย็นเป็นประจำทุกสัปดาห์ ถือเป็นโครงการบริการวิชาการที่วิทยาลัยพยาบาลร่วมมือกับชุมชนในการดูแลสุขภาพของชุมชนซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขสามารถดูแลสุขภาพและให้คำแนะนำเบื้องต้นแก่ประชาชนในชุมชนได้ ในด้านการพัฒนาการศึกษาอาจจัดอบรมทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งส่งเสริมการ

ให้บริการวิชาการในการพัฒนาทักษะอาชีพแก่ประชาชนในชุมชนเนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันพบว่ามียศตราการว่างงานสูง สถาบันอุดมศึกษาควรมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาการว่างงานโดยพัฒนาความรู้และทักษะการปฏิบัติให้ประชาชนมีสมรรถนะในการทำงานสูงขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้เพิ่มขึ้น

๓.๒ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักสร้างสรรค์กิจกรรมในการบริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มขึ้น ดังตัวอย่างของการจัดงานจุฬาวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนับเป็นแนวทางที่ดีประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้นิสิตได้พัฒนาตนเองโดยให้ริเริ่มโครงการต่างๆ เพื่อฝึกทักษะการคิดและการทำงานเป็นทีม โดยอาจารย์ควรปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการให้บริการวิชาการ สอดแทรกแนวคิดที่เป็นประโยชน์ให้แก่ นิสิตในการจัดกิจกรรมบริการวิชาการแก่สังคมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงปัญหาของสังคมและประเทศเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ต้องเตรียมความพร้อมนิสิตให้มีความรู้และทักษะทั้งในการสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ เพื่อให้สังคมเกิดความเชื่อถือและเกิดประโยชน์แก่สังคม

๔. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนานิสิตให้มีความรู้คู่คุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดสังคมที่ดี และสอดแทรกความตระหนักในคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยไว้ให้สืบทอดต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน มีดังนี้

๑. สถาบันอุดมศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการพัฒนาสังคม ป้องกัน แก้ไขปัญหาสังคม ชี้นำและเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในสังคมเนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรวมผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญ เป็นแหล่งพัฒนาองค์ความรู้ที่จะนำมาใช้พัฒนาสังคมได้ ดังนั้นสถาบันจึงควรมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนาสังคมทั้งในระดับชาติและในชุมชน ควรศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ข้อค้นพบใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคม โดยเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริง และต้องเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงและชี้นำสังคมในทางที่ถูกต้อง เช่น เมื่อประเทศประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจและการเมือง สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาทอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ปัญหา เสนอแนวทางแก้ไขตามหลักวิชาการและผดุงไว้ซึ่งความเป็นธรรมและผลประโยชน์ของประเทศ นอกจากนี้ในด้านของการป้องกันปัญหาสังคมต่างๆ สถาบันอุดมศึกษาต้องทำหน้าที่พัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อไปรับใช้สังคม สถาบันอุดมศึกษาควรปลูกฝังคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ให้มีความสมดุลทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ โดยสอดแทรกทั้งในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน เรียนรู้ที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม ละเว้นการเอาเปรียบผู้อื่น เช่น ส่งเสริมการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทเพื่อช่วยเหลือเด็ก

ผู้ด้อยโอกาสในการศึกษา การจัดกิจกรรมร่วมกันทำความดี การจัดโครงการมหาวิทยาลัยสีเขียว ปลอดภัยและสารเสพติด อาจรอดแทรกแนวคิดการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย มีการส่งเสริมการทำงานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเพื่อไม่ให้วัฒนธรรมไทยถูกกลืนไปกับการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติในยุคโลกไร้พรมแดน

๒. การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน สถาบันอุดมศึกษาควรจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และขณะเดียวกันชุมชนก็เป็นแหล่งการเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาด้วยทั้งนี้เพื่อให้อุดมศึกษาสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมความรู้และสังคมอุดมปัญญา

๓. การนำเสนอสื่อต่างๆ ของสถาบันอุดมศึกษาทั้งภายในและนอกสถาบัน ควรนำเสนอมุมมองในการพัฒนาประเทศและการสร้างสังคม

ที่ดี เนื่องจากเยาวชนมักเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาและสังคม

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนถือเป็นภารกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาในยุคปัจจุบัน สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับกระบวนการทัศน์ในการบริหารโดยคำนึงถึงทิศทางในการพัฒนาของประเทศ เน้นการผลิตและพัฒนาบัณฑิตที่มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำสังคม มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมงานด้านการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการแก่สังคม โดยคำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของผลผลิตทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ส่งผลให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้และเกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.unescobkk.org/education/esd/esd-home/esd-in-thai/> [๒๕๕๔, กันยายน ๕]

เกษม วัฒนชัย. (๒๕๕๑). **อุดมศึกษากับบทบาทการพัฒนาประเทศด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.** การประชุมสัมมนาทางวิชาการประจำปี ๒๕๕๑ที่ประชุมประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย (ปอมท.) เรื่อง“กอบกู้สังคมด้วยอุดมศึกษา” จัดโดย ปอมท.สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารหอประชุมพูนุทรามคำแหงมหาวิทยาลัยรามคำแหงวันที่ ๑-๒ กันยายน ๒๕๕๑.

คณะกรรมการการอุดมศึกษา, สำนักงาน. (๒๕๕๑). **กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒**

(พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๕). พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
คณะผู้แทนถาวรไทยประจำยูเนสโก, สำนักงาน. (๒๕๕๙). เนสโกกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา www.moe.go.th [๒๕๕๔, มกราคม ๒๙]
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (๒๕๕๕). การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development). วารสารจดหมายข่าว
สป.มท.๑๕(๑๓๔): ๒๕-๒๗.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๕๑). การพัฒนาที่ยั่งยืน(Sustainable Development). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
พูนศิริ กิจวรรณ. (๒๕๕๓). ปฏิรูปการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษานำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
(Education Reform for Sustainable Development). วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. ๑๕(๓):
๑๗-๒๓.
ไพฑูรย์ ลินลาร์ตน์. (๒๕๕๓). การปฏิรูปงานวิชาการ: แนวใหม่ของการปฏิรูปอุดมศึกษา. วารสารครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.. ๒๔(๒): ๘๓-๙๒.
อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. (๒๕๕๒). การบรรยายพิเศษเรื่องโอกาสและทิศทางของการศึกษาไทย.
ในการประชุมวิชาการและเผยแพร่ผลงานวิจัยระดับชาติเนื่องในโอกาสคล้ายวันสถาปนา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒.
อำไพ หรรณารักษ์. (๒๕๕๐). ความรู้เพื่อประชาชน ชุมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ลำดับที่ ๑ คัด..มอง..
คาดการณ์..เกี่ยวกับ..“การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย”. นนทบุรี: โครงการพัฒนา
ศูนย์แห่งความเป็นเลิศด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก สถาบัน
สิ่งแวดล้อมไทย.

ภาษาอังกฤษ

Sustainable Development. [online]. Available from <http://en.wikipedia.org> [2010, Jan 29]
United Nation. (1987). Our Common Future, Chapter 2: Towards Sustainable
Development. [online]. Available from <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm> [2010,
September 10]

ผู้เขียน

นางสาวนางนภัทร รุ่งเนย นิสิตปริญญาโทชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ
และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย